СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Елена Ставрова,

член на научното жури за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“** в професионално направление **3.8. Икономика**, докторска програма **„Световно стопанство и международни икономически отношения“**

относно дисертационен труд на

Даниела Димитрова Попниколова

на тема:

„Адаптиране на банковата система към финансиране на устойчиво развитие“

Научен ръководител: **проф. д-р Емил Панушев**

1. Обща характеристика и актуалност на дисертационния труд

Представеният за становище дисертационен труд е посветен на актуален и динамично развиващ се проблем – адаптирането на банковата система към изискванията за финансиране на устойчивото развитие. Изборът на темата е обоснован от фундаменталната промяна в ролята на финансовото посредничество, настъпваща под въздействието на климатичните, екологичните и социалните рискове, европейската регулаторна политика и необходимостта от насочване на финансови ресурси към устойчиви икономически дейности.

Актуалността на изследването се засилва от обстоятелството, че устойчивостта постепенно престава да бъде единствено елемент на корпоративната социална отговорност и се превръща в структурен компонент на банковите стратегии, системите за управление на риска, кредитните политики и бизнес моделите на финансовите институции. В този процес Принципите за отговорно банкиране придобиват особено значение като механизъм за трансформиране на глобалните цели за устойчиво развитие в конкретни управленски и оперативни практики.

Научният проблем е особено значим за България като икономика с банково доминирана финансова система. Това обосновава необходимостта от изследване не само на формалното възприемане на международните принципи и европейските регулаторни изисквания, но и на действителната степен на тяхното интегриране в дейността на търговските банки.

Дисертационният труд е в обем от 217 страници, от които 186 страници основен текст, и включва увод, три глави, заключение, библиография и 34 приложения. В

основния текст са включени 9 фигури и 7 таблици, а библиографията съдържа 189 източника, преобладаващата част от които са на английски език.

2. Оценка на структурата, целта, задачите и методологията на изследването

Структурата на дисертационния труд е логично подчинена на поставената изследователска цел. Последователно се преминава от теоретичното изясняване на устойчивото развитие и устойчивото банкиране, през международната и европейската институционална и регулаторна среда, към разработването и апробирането на собствен методически инструментариум и емпиричното изследване на банковия сектор в България.

Основната цел е ясно формулирана – да се изследва процесът на адаптация на банковата дейност към финансирането на устойчивото развитие чрез анализ на институционалните и регулаторните механизми за интегриране на принципите на устойчивото и отговорното банкиране и чрез оценка на практическото им приложение и отражението им върху финансовото представяне на кредитните институции.

Поставените изследователски задачи са взаимно свързани и съответстват на основната цел. Положително оценявам формулирането на конкретен изследователски въпрос и проверима хипотеза за съществуването на зависимост между степента на интегриране на Принципите за отговорно банкиране и финансовото представяне на търговските банки.

Методологичната конструкция на дисертацията съчетава теоретичен и институционален анализ, сравнителен казусен подход, индексен метод, корелационен и иконометричен анализ. Финансовото представяне е изследвано чрез ROA, ROE, NIM и CIR. Това позволява проблемът да бъде анализиран едновременно от институционална, управленска и финансова гледна точка.

Като положителна страна на методологията оценявам стремежа качествените характеристики на устойчивото банкиране да бъдат превърнати в количествено измерими и съпоставими величини. Именно тук се намира според мен и най-съществения самостоятелен методически резултат на дисертационния труд.

3. Оценка на получените резултати и научните и научно-приложните приноси

Докторантката формулира шест научни и научно-приложни приноса. Приемам по същество представената справка, но считам, че приносите могат да бъдат оценени и йерархизирани според степента на тяхната научна новост и приложна значимост.

На първо място, като най-съществен научно-приложен принос определям разработването и апробирането на **Индекс за прилагане на отговорното банкиране**

(Responsible Banking Implementation Index – RBII). Чрез него качествената информация относно прилагането на шестте Принципа за отговорно банкиране се трансформира в съпоставим количествен измерител. Индексът използва система от относителни тегла и създава възможност за сравнителна оценка на степента на институционална интеграция на принципите в отделните кредитни институции.

Приносът има методически и приложен характер, тъй като предлага решение на съществен проблем – ограничената аналитична стойност на бинарното разграничение между банки, които формално са възприели принципите, и такива, които не са. RBII позволява да бъде оценена **дълбочината на тяхното реално интегриране** в банковата стратегия, управлението, целеполагането, отношенията с клиентите и заинтересованите страни, организационната култура и публичната отчетност.

На второ място, приносен характер има изградената интегрирана теоретична рамка, основана на съчетаването на концепцията за тройния баланс (Triple Bottom Line), институционалната теория и теорията на заинтересованите страни. Тяхното съвместно приложение позволява трансформацията на традиционното финансово посредничество да бъде разгледана като процес, при който финансовите резултати се обвързват със социалните и екологичните измерения на създаваната стойност.

На трето място, положително оценявам систематизирането на еволюцията на международната и европейската регулаторна архитектура за устойчиво финансиране. Проследен е преходът от доброволни международни стандарти към все по-висока степен на нормативна институционализация на устойчивостта в Европейския съюз и е изведена връзката между критериите за устойчивост, корпоративното отчитане, финансовото оповестяване, управлението на риска и разпределението на капитала.

В тази част значение има и анализът на Европейската инвестиционна банка като институционален и финансов механизъм за практически трансфер на европейската политика за устойчиво финансиране към финансовите посредници.

На четвърто място, самостоятелен емпиричен принос представлява сравнителната оценка на степента на интегриране на Принципите за отговорно банкиране в изследваните български банки. Приложението на RBII установява различни равнища на институционална зрялост и показва, че възприемането на една и съща международна рамка не води автоматично до еднаква дълбочина на нейното практическо приложение.

Особено интересен резултат на дисертационното изследване е установеното **несъответствие – или времеви и функционален разрив – между институционалната**

интеграция на принципите на отговорното банкиране и непосредственото им отражение върху традиционните показатели за финансово представяне.

Не е установен устойчив статистически значим самостоятелен краткосрочен ефект на изследваната степен на интеграция върху ROA, ROE, NIM и CIR, като съществено значение има секторната динамика. Този резултат не следва да се интерпретира като липса на икономически ефект от устойчивото банкиране. Напротив, той насочва към извода, че между институционалната промяна и проявлението ѝ във финансовите резултати съществува период на адаптация и че ефектите трябва да бъдат изследвани в по-дълъг времеви хоризонт и чрез по-широк набор от показатели.

Именно този резултат според мен придава допълнителна научна стойност на емпиричното изследване, тъй като докторантката не се стреми непременно да потвърди предварително формулираната зависимост, а интерпретира получените резултати в съответствие с емпиричните доказателства.

По своя характер установените приноси представляват **обогатяване на съществуващите знания в областта на устойчивото банкиране**, разработване на **собствен методически инструмент за количествено оценяване** и **приложение на научен подход към сравнителната оценка на банкови институции**. Не бих определила резултатите като създаване на нова самостоятелна икономическа теория, а като теоретико-методическо развитие и научно-приложно надграждане на съществуващите концепции за устойчиво и отговорно банкиране.

4. Публикации и апробация на резултатите от дисертационния труд

Резултатите от дисертационното изследване са представени в три публикации, непосредствено свързани с неговата проблематика.

Те обхващат основни направления на разработката: устойчивото банкиране като процес на институционална адаптация; разработването на индекс за оценка на степента на прилагане на Принципите за отговорно банкиране; и ролята на Европейската инвестиционна банка за развитието на устойчивото банкиране в Европейския съюз.

Положително оценявам тематичната обвързаност на публикациите с дисертационния труд. Част от резултатите са представени в рамките на международните научни конференции „Стопанските трансформации в глобалния свят“ през 2025 и 2026 г., което показва апробация на съществени елементи от изследването пред академична аудитория.

Публикационната активност отразява както теоретико-институционалното направление на дисертацията, така и един от основните самостоятелни методически резултати – разработването на RBII.

5. Критични бележки и препоръки

Наред с положителната оценка на дисертационния труд могат да бъдат формулирани някои бележки и препоръки, които не поставят под съмнение неговите основни резултати и приноси, а по-скоро очертават възможности за развитие на изследването.

На първо място, емпиричният анализ е ограничен до две търговски банки – „УниКредит Булбанк“ АД и „Юробанк България“ АД. Изборът им е аргументиран с тяхната пазарна значимост, ангажираността с Принципите за отговорно банкиране и наличието на публична информация. Въпреки това включването на по-голям брой кредитни институции би повишило представителността на резултатите и би позволило по-широко тестване на разработения индекс.

На второ място, сравнително краткият период 2019–2025 г. представлява обективно ограничение при оценяването на връзката между институционалната интеграция на принципите и финансовите резултати. Самият получен резултат за наличие на времеви разрив показва необходимостта от последващо изследване при натрупване на по-дълъг времеви ред.

На трето място, RBII е интересен и перспективен методически инструмент, но неговата бъдеща приложимост би могла да бъде укрепена чрез допълнителна проверка на чувствителността на резултатите към използваните тегла и чрез апробирането му върху по-широка извадка от банки и, при възможност, върху банкови системи от други държави. Това би позволило да се оцени в по-голяма степен неговата устойчивост и сравнителна приложимост.

На четвърто място, използването на публично оповестявана ESG и нефинансова информация неизбежно поражда проблеми, свързани с различията в обхвата, качеството и съпоставимостта на данните. Този проблем е отчетен в дисертацията, но представлява важно направление за бъдещо методическо развитие на индекса.

Посочените бележки имат преди всичко характер на **препоръки за последващо развитие на изследването**. Те не променят положителната ми оценка за качеството на дисертационния труд и не оказват съществено отрицателно влияние върху достоверността на получените резултати в рамките на ясно дефинирания от автора изследователски обхват.

6. Становище относно наличие или липса на плагиатство

В предоставените ми материали и при запознаването ми с дисертационния труд **не са установени данни, които да дават основание за съмнение за плагиатство или неправомерно използване на чужди научни резултати без съответното им обозначаване и цитиране**.

Използваните теоретични постановки и източници са идентифицирани и цитирани, а разработеният методически инструментариум и представените емпирични резултати са ясно разграничени като авторова разработка.

Поради това, въз основа на предоставените за оценяване материали, **не установявам наличие на плагиатство в дисертационния труд**.

7. Заключение

Дисертационният труд на Даниела Димитрова Попниколова на тема **„Адаптиране на банковата система към финансиране на устойчиво развитие“** представлява завършено самостоятелно научно изследване на актуален и значим проблем за развитието на съвременното банково посредничество.

Поставената цел е реализирана, основните изследователски задачи са изпълнени, а приложената методология позволява да бъдат получени резултати с теоретична, методическа и научно-приложна стойност.

Особено високо оценявам разработването и апробирането на Индекса за прилагане на отговорното банкиране (RBII), сравнителната му емпирична апробация и установяването на времевия и функционалния разрив между институционалното интегриране на принципите на устойчивото банкиране и проявлението на техните ефекти върху традиционните показатели за финансово представяне.

Представените критични бележки и препоръки не намаляват научната стойност на дисертационния труд и не поставят под съмнение достоверността на основните резултати и приноси.

Въз основа на цялостната ми положителна оценка на дисертационния труд, неговите научни и научно-приложни резултати, използвания методически инструментариум и представените публикации, **убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Даниела Димитрова Попниколова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. „Икономика“, докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“.**

Дата: 27.10.2026 г. Доц.д-р Е.Ставрова